

En ny vecklarart, *Clepsis nybomi* Hackman 1950, funnen i Sverige (Tortricidae, Lepidoptera)

BENGT Å. BENGTSSON

Bengtsson, B. Å.: En ny vecklarart, *Clepsis nybomi* Hackman, 1950, funnen i Sverige (Tortricidae, Lepidoptera). [*Clepsis nybomi* Hackman, 1950 found in Sweden (Tortricidae, Lepidoptera).] – Entomologisk Tidskrift 125 (4): 205-209. Uppsala, Sweden 2004. ISSN 0013-886x.

In July 2004 the tortricid *Clepsis nybomi* was found in Sweden for the first time. A male was netted on an open mire at Paksuniemi east of Jukkasjärvi, Torne lappmark on 7 July. The mire was intersected by narrow ridges of peat and sods with sparse stands of *Pinus*. On the same trip, on my way to the south, I stopped at Ljungdalen in the province of Härjedalen in the west central of Sweden. I visited on 11 July a calciferous bog in the subalpine region where only a few single spruces grew in the bog margins among birches (*Betula pendula* ssp. *czerepanovii*). In the bog grew *Bartsia alpina*, *Saussurea alpina*, *Salix lapponica*, *Dactylorhiza* sp., etc. Also here I found one specimen of *Clepsis nybomi*, now a female. Previously only 9 specimens were reported in the world, all of which were known from Finland except for one that was found in the Ural Mountains in 1996.

Clepsis nybomi can be separated from other tortricids by the dark brown ground colour and the regularly scattered, more or less evident pale spots, especially along the median veins. In the male genitalia the shape of the aedeagus is the most striking feature. The female genitalia are illustrated for the first time. Specific characters are the shape of the ridges around the ostium, the long and straight ductus bursae and the shape of signum in bursae copulatrix.

The host plant of the larva is still unknown. On the two sites where the Swedish specimens were found only trivial vascular plant species occurred, typical for the each category of the north Fennoscandian mires.

Bengt Å. Bengtsson, Lokegatan 3, S-386 93 Färjestaden, Sweden
e-mail: bab1@tiscali.se

Resan norrut 2004

Jämna år besöks norra Sverige regelmässigt av en stor mängd fjärilssamlare eftersom åtskilliga nordliga fjärilsarter uppträder bara eller nästan bara under sådana år. 2004 var inget undantag även om fjärilsutbudet detta år i det stora hela var ordinärt. Många tiotals samlare från när och fjärran fylkades i Kiruna- och Abiskoområdet. En av de populäraste lokalerna i området är norra stranden av sjön Sautisjärvi ("Jukkasjärvilokalen"), åtminstone för storfjärilssamlare och under sommaren 2004 uppträdde svenska och utländska samlare på lokalen i en tidigare ej skadad massförekomst.

En samlarkollega, Göran Palmqvist, och jag ville undersöka nya trakter och därför bestämde vi oss den 7 juli för att inspektera myrarna mellan Jukkasjärvi och Esrange. Vi åkte ut sent på eftermiddagen och stannade kort till vid flera övergivna slätterängar och myrar utan att få något anmärkningsvärt. Vi kom så småningom till myrkomplexet öster om Paksuniemi, där vi anträdde den tidigare uppodlade men nu igenväxta delen närmast vägen. Inne bland unga björkar och tallar och videbuskage fångades bl.a. ett exemplar av den ganska sällsynta nordlig barrskogsbrockvecklaren *Phiaris heinrichana* (*hyperboreana*). Vi fortsatte utåt på myren, som löpte i nordvästlig

Figur 1. Lokal för *Clepsis nybomi* vid Helagskläppen, Ljungdalen, Härjedalen. 12 juli 2004. Foto: förf.
 Locality for *Clepsis nybomi* at Helagskläppen, Ljungdalen, Härjedalen.

Figur 2. Hane av *Clepsis nybomi*. SUECIA, To., Jukkasjärvi, 7.VII.2004. Leg.coll. Bengt Å. Bengtsson.
 Male of *Clepsis nybomi*. Photo: Christer Bergendorff

Figur 3. Hona av *Clepsis nybomi*. SUECIA, Hr., Ljungdalen, Helagskläppen, 11.VII.2004. Leg.coll. Bengt Å. Bengtsson.
 Female of *Clepsis nybomi*. Photo: Christer Bergendorff

riktning upp mot södra stranden av Sautisjärvi. Vi spred ut oss och jag själv fortsatte ut på fastmarkssträngar, som genomkorsade myren. På dessa 2-4 m breda strängar, här och var avbrutna av flarkar, växte bl.a. enstaka tallar, men också lite skvattram och spridda videbuskar. Örtfloran var mager. Efter någon halvtimme ute på myren vek jag av mot öster upp på fastare myrmark till en mager tallskog, som sträckte sig uppför en flack sluttning. Vi bedrev insamling under en dryg timme på och vid myren och tillsammans med andra diverse småfjärilar tog jag en mörk vecklare, som inte kunde bestämmas i fält, eftersom dagsljuset började falna.

På morgonen därpå, då föregående dags skörd skulle prepareras, fann jag att den mörka vecklaren utan tvivel påminde om en bild jag sett av *Clepsis nybomi* i en nyligen utkommen bok om Europas vecklare. Ändå kunde jag inte säkert sluta mig till, att det rörde sig om denna extremt sällsynta art, utan avgörandet fick anstå till höstens bestämningsarbete.

Efter ett snabbt och givande besök i Karesuando med omnejd påbörjade jag resan söderut och kom via ett besök i Vilhelminatrakten så småningom till västra Härjedalen. Sedan tidigare år hade jag blivit förtjust i omgivningarna kring Ljungdalen på grund av den förhållandevis rika floran och de gamla granskogarna. Nu

hade området väster om samhället byggts ut med ytterligare sommarstugor så nya platser fick sökas upp, där intressanta fjärilar kanske kunde finnas. Jag körde till Helagskläppen upp mot Kesuvallens fäbod på sena eftermiddagen den 11 juli. En stor avgiftsbelagd (!) parkeringsplats hade iordningstälts på platsen. Jag gick nedför en mycket örtrik nordsluttning i björkskogen där guldknoppmalen *Lampronia rupella* fanns i oräkneligt antal. Jag kom strax till ett myrdråg med kalkgynnade växter såsom orkideer av släktet *Dactylorhiza*, fjällskära *Saussurea alpina*, svarthö *Bartsia alpina*, fjällskräp *Petasitis frigidus*, m.fl. (Fig. 1). Svephåvning i myrvegetationen gav bl.a. en serie gräsminerarmalar *Elachista* sp., vars utseende påminde om myrgräsminerarmal *E. kilmunella*, men teckningen på en av dem avvek på ett intressant sätt. Vädet var inte särskilt gynnsamt och allt eftersom kvällen framskred sjönk temperaturen till under 10°C. Även här tog jag in en okänd, mörk vecklare, som jag vid nästföljande dags preparering antog vara samma art som den jag fann vid Jukkasjärvi.

Under bestämningsarbetet senare på hösten kunde jag med hjälp av genitalpreparering konstatera, att det verkligen rörde sig om en hane av *C. nybomi* från Jukkasjärvi och en hona från Ljungdalen.

De kända fynden

Arten beskrevs av Walter Hackman (1950a) under namnet *Tortrix fuliginosana*, men då detta

namn var upptaget, fick arten samma år det nya namnet *Tortrix nybomi* (Hackman 1950b) för att hedra den finske entomologen Ola Nybom. Hackman hade som grund för sin beskrivning en hane tagen i Finland, Sa., Vuoksenniska [Ruokolahti], 1.6.1949 tagen just av Nybom. Senare framkom ytterligare ett djur från samma lokal och dessutom rapporterades ett fynd från Kuusamo under sommaren 1955 (Krogerus 1957). Endast 11 exemplar är hittills kända i världen och de listas i Tabell 1 i kronologisk ordning.

Taxonomi

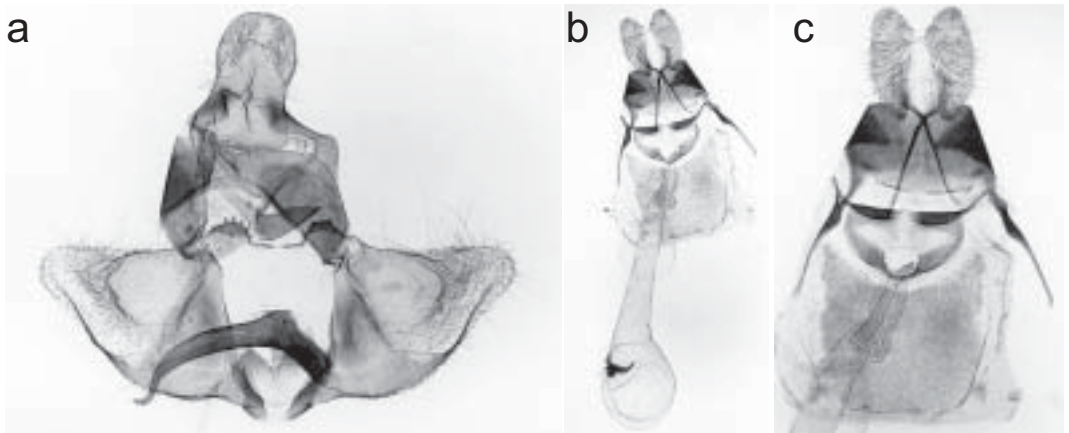
Släktet *Clepsis* omfattar ca 50 arter inom det palearktiska området och i Europa finns ca 25 arter (Razowski 2002). Släktbeskrivningen förefaller vag och någon autapomorfi (dvs. för släktet gemensamma och unika karaktärer) har man inte kunnat fastlägga. Följande karaktärer kan alltså också finnas i andra vecklarsläkten. Hanens genitalier har i allmänhet en bred uncus. Transtillä är oftast beväpnad med större eller mindre tänder och valvan är bred och kort. I honans genitalier finns oftast ett mer eller mindre bågformat listverk kring ostium och signum är kloformat med en oregelbunden, utvidgad basdel.

Clepsis nybomi är en medelstor vecklare (16 mm vingspann) och i sin helhet dystert mörkbrun med ett tämligen regelbundet mönster av ljusa fläckar på framvingen (Fig. 2 och 3). Mönstret kan uppfattas som nätformat eller i form av prickar placerade i rader längs de yttre vingribborna. Prickarna kan vara tydliga (se

Tabell 1. De 11 kända fynd av *Clepsis nybomi* som hittills gjorts i världen, i kronologisk ordning.

The known 11 records of *Clepsis nybomi* that has been done until now, listed chronologically.

Kön/ Sex	Land/ Country	Lokal/ Locality	Datum/ Date	Insamlare och samling/ Leg. and coll.
C	Finland	Ks. Kuusamo ca 30 km söder om kyrkan	1900	L. Löfgren [leg.]. Coll. Keppola (?).
F	Finland	Ks. Kuusamo	ca 1900	J.E. Aro [leg.]. Coll. ZMUH [Helsinki].
F	Finland	Sa. Ruokolahti	1.6.1949	O. Nybom [leg.] (type). Coll. ZMUH.
F	Finland	samma lokal (?)	19.6.1950	O. Nybom [leg.]. Coll. von Schantz (?).
F	Finland	Sa. Punkasalmi	1951	E. Lindberg [leg.]. Coll. Karvonen (?).
F	Finland	KemLW. Kittilä, Pallasjärvi	15.6.1953	A. Wegelius [leg.]. Coll. ZMUH.
F	Finland	Ks. Kuusamo, Liikasenvaara	12.7.1955	Leg. H. Krogerus (?). Coll. ZMUH.
F	Finland	PPN [ObN]. Rovaniemi, Syväsenvaara	22.6.1994	Leg. T. Mutanen. Coll. T. & M. Mutanen.
F	Russia	Cheliabinsk distr., Iremel Mnts, 900 m	25.6.1996	Leg & coll. K. Nupponen.
F	Sweden	To. Jukkasjärvi [Paksuniemi]	7.7.2004	Leg. & coll. Bengt Å. Bengtsson.
C	Sweden	Hr. Ljungdalen, Helagskläppen	11.7.2004	Leg. & coll. Bengt Å. Bengtsson.

Figur 4. Genitalier av *C. nybomi*: a) Hangenitalier. Gen. prep. BÅB 4737; b) Hongenitalier. Gen. prep. BÅB 4738; c) Honans segment 7-8 uppförstorade. Foto: förf.

Genitalia of *C. nybomi*: a) Male genitalia; b) Female genitalia; c) Segment 7-8 in magnification.

t.ex. bild på Internet: <http://kimmos.freeshell.org/micro/t4/Clenybom.htm>) eller otydliga som hos exemplaren avbildade här. Dessa exemplar är dock ganska avflugna. Fransarna är mörka och skiljer sig därigenom från vissa liknande arter. Från andra snarlika arter, exempelvis mörka former av granbrokvecklaren *Pseudhermenias abietana*, kan *C. nybomi* skiljas på framvingarnas detaljteckning.

Hangenitalierna (Fig. 4a) hos *C. nybomi* kännetecknas i första hand av den egendomliga profilen på aedeagus, vars spets är kraftigt avsmalnande och krokformigt böjd. Transtill är jämnt rundad och har tydliga, bakåtriktade tänder. Gnathos' spets är brett trågformad, mycket bredare på exemplaret från Jukkasjärvi än i bilden hos Hackman (1950a) och Razowski (2002: pl. 35, nr. 350). Även valvernas form hos typexemplaret avviker något från exemplaret som avbildas ovan.

Honans genitalier (Fig. 4 b,c) har hittills varit okända eftersom den hona (nr. 1 i listan ovan), som möjligen finns i coll. Kerppola, saknar bakropp. Ostium är litet och kantas undertill av en U-formad båge, som baktill är fäst vid en tvärgående, utåt avsmalnande list med ett medialt avbrott. Ductus bursae är rak och bred med sin övre del delvis åtföljd av ett membranaktigt höl-

je. Signum är stort och når nästan in till centrum av ductus bursae i preparerat tillstånd.

Biologi

Larvens värdväxt är okänd och de kända lokalernas habitat ger inte mycket vägledning. *C. nybomi* har dessutom hittats i varierande habitat. I Uralbergen fångades ett exemplar i en ängsliknande glänta i taigan. Den flög där på morgonen (kl. 8.30) i långsam takt och satte sig på en grangren (Nupponen, muntl. medd.). Detta påminner något om lokalen i Ljungdalen, även om denna ligger i björkskogen, i kanten av granens utbredning i höjddled. Krogerus (1957) drog slutsatsen, att arten tillhör den nordliga barrskogsregionen; hans exemplar från 1955 togs på en myr i barrskog. Man har från Finland framfört en förmodan, att larven skulle kunna vara knuten till gran, men det förefaller inte troligt med tanke på biologin hos övriga arter i släktet och stämmer knappast heller med biotopen på lokalen i Härjedalen.

En närliggande art, *C. rogana*, som förekommer i bergstrakter i Centraleuropa och Asien, lever på *Vaccinium*, *Luzula* och nysört *Veratrum album* (Razowski 2002). Den sistnämnda växten saknas i Sverige och Finland men tillhör familjen Liliaceae (liljeväxter). På den växten le-

ver också den närstående *C. rolandriana*, som finns i bergsområden i centrala Europa och Ural. Åter andra arter i släktet *Clepsis* är polyfaga på örter och mindre buskar, såsom exempelvis vår vanliga rustik snedbandvecklare *C. senecionana*.

Det finns alla skäl att tro, att *C. nybomi* finns på åtskilliga platser i norra Fennoskandien. Att arten är så sällan sedd kan bero på ett egendomligt uppträdande i naturen, exempelvis att den flyger högt eller förekommer i mycket fåtaliga populationer eller flyger vid tider på dygnet då samlare normalt ej är ute. När man väl har kunnat fastställa värdväxten och andra levnadsbetingelser kommer nog fler rapporter om denna mytiska art, som under ett halvt sekel enbart har varit en finsk angelägenhet.

Som svenskt namn på *Clepsis nybomi* föreslås **pärfläckvecklare**.

Tack

Marko Mutanen, Oulo, Kari Nupponen, Espoo och Ingvar Svensson, Österslöv tackas för värdefull information om de kända fynden. Tack också till Christer Bergendorff, som har tagit fotografierna av imagines.

Litteratur

- Hackman, W. 1950a. Zwei neue Kleinschmetterlinge aus Finnland. – Notulae entomologicae 30:23-25.
- Hackman, W. 1950b. *Clepsis nybomi* nom. nov. für *Tortrix fuliginosana* Hackm. – Notulae entomologicae 30: 128.
- Krogerus, H. 1957. Bemerkungen über einige finnische Kleinschmetterlinge. – Notulae entomologicae 37: 121-126.
- Razowski, J. 2002. Tortricidae of Europe. Vol. 1 & 2. – Utgivare Frantisek Slamka, Bratislava (Slovakia).

Skapar växthuseffekten en sommargeneration av björnspinnaren (*Arctia caja*)? Från ägg till ägg på två månader.

[Do the green house effect create a summer generation of *Arctia caja*? From egg to egg in two months]

JÖRGEN DAHLÉN

Under en följd av år har jag studerat larver som lever på nässlor. År 2003 var näselfjärilarna tidiga och jag hade puppor före den 1 juni och fjärilar den 7 juni. När jag samlade nässlor till ett senare prov ur en annan population fann jag den 21 juli en äggsamling ovanpå ett nässelblad: En "kaka" med 80 vackert grönskimrande pärllelika ägg. Äggen mörkande gradvis och den 25 juli kläcktes de till gleshåriga, gulbruna larver med svarta huvuden och 6 till 8 små svarta fläckar på varje led. Allt eftersom de växte försökte jag bestämma dessa larver, men larvtabellerna fungerar oftast enbart på senare stadier. Ibland liknade de mest nattflylarver med håriga vårtor. För varje hudömsning blev de allt raggigare och allt mörkare (från ljusgrått till svart). När de så fick

roströda stråk på de främre lederna var saken klar: det var björnspinnare, *Arctia caja*! Detta var mycket förvånande eftersom man knappast förväntar sig att finna vuxna björnspinnarlarver i mitten av augusti. I den av mig lästa litteraturen (Nordström m.fl. 1941, Olsen 1999 m.fl. källor) finns enbart angivet att arten övervintrar som ung larv. Dessutom ska den enligt samma litteratur äta löv av träd och buskar, såsom rönn och sälg, samt diverse örter men inte brännässlor. Vit tigerspinnare *Spilosoma urticae* hade känts mer logiskt eftersom den lever på nässlor och övervintrar som puppa liksom de flesta Arctiidae. Men larverna blev till slut över 50 mm och började spinna in sig i bladen.

Den 29 augusti fann jag en puppa vid burk-